

Љубица М. Рајковић

ОДЛУЧИВАЊЕ О РАЂАЊУ У САВРЕМЕНОЈ ПОРОДИЦИ

Институт за социолошка истраживања
Филозофског факултета у Београду, 2002.

Збр 346

12920

ЉУБИЦА М. РАЈКОВИЋ

**ОДЛУЧИВАЊЕ О РАЂАЊУ
У САВРЕМЕНОЈ ПОРОДИЦИ**

Истраживање породица са једним дететом и
породица са троје деце у Крушевцу и околини

**БИБЛИОТЕКА
ОДЕЉЕЊА ЗА СОЦИОЛОГИЈУ**

Инв. бр. 12.920

Сигн. 56p 346

ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Институт за социолошка истраживања
Филозофског факултета у Београду, 2002.

Мајци Марици и оцу Миодрагу

Издавач:

Институт за социолошка истраживања
Филозофског факултета у Београду
Чика Љубина 18 - 20
11000 Београд

ОДЛУЧИВАЊЕ О РАЂАЊУ У САВРЕМЕНОЈ ПОРОДИЦИ

Аутор: Љубица Рајковић

Уредник: др Марија Богдановић

Рецензент: др Анђелка Милић

Технички уредник

и рачунарска обрада текста: Предраг Ђорђевић, дипл. инг.

Лектор: Соња Вељковић

Слика на насловној страни: "Крунисање Симониде",
мр Невенка Рајковић, академски сликар

Штампа: "Металограф" Трстеник

Тираж: 500 примерака

Књига је штампана уз помоћ Фонда за отворено друштво

Пројекат је помогао Центар за женске студије, Београд

Садржај:

1	<u>ПРЕДГОВОР</u>	1
2	<u>ЕПИСТЕМОЛОШКО - ТЕОРИЈСКО ОДРЕЂЕЊЕ</u>	
	<u>ПРЕДМЕТА ИСТРАЖИВАЊА</u>	3
2.1	ОСНОВНА НАЧЕЛА ИСТРАЖИВАЊА	3
2.2	ПРЕГЛЕД РЕЛЕВАНТНИХ ДОМАЋИХ ИСТРАЖИВАЊА РАЂАЊА И	
	РОДИТЕЉСТВА	7
3	<u>ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУП ПРОБЛЕМУ</u>	19
3.1	ОДРЕЂЕЊЕ ПОЈМА РОДИТЕЉСТВА	19
3.2	ТЕОРИЈСКИ ПРИСТУПИ И ТРАГАЊА У ПРОУЧАВАЊУ	
	РОДИТЕЉСТВА	21
3.2.1	<i>Микро-аналитички приступи проучавању родитељства,</i>	
	<i>бихевиорални приступ</i>	21
3.2.2	<i>Теоријски приступ родитељству са феминистичког</i>	
	<i>становишта ниског квалитета свакодневног живота и изразито</i>	
	<i>неповољног положаја жена у породици и друштву</i>	27
4	<u>ПРЕДМЕТ И ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА</u>	28
4.1	РАЗРАДА ПРЕДМЕТА ИСТРАЖИВАЊА	28
4.2	ХИПОТЕТИЧКИ ОКВИР	29
4.3	ЦИЉЕВИ ИСТРАЖИВАЊА	29
5	<u>МЕТОДОЛОШКЕ ОСОБЕНОСТИ ИСТРАЖИВАЊА</u>	
	<u>РОДИТЕЉСТВА У САВРЕМЕНОЈ ПОРОДИЦИ</u>	30
5.1	О АНКЕТИ	30
5.2	ОПШТИ УСЛОВИ ИСТРАЖИВАЊА И ПЛАН УЗОРКА	33
5.3	ОЦЕНА КВАЛИТЕТА ГРАЂЕ	38
6	<u>ОПИС УЗОРКА</u>	47
6.1	СТРУКТУРА ПОРОДИЦА ПРЕМА БРОЈУ ДЕЦЕ	47
6.2	СТРУКТУРА ПРЕМА ПОЛУ	47
6.3	СТРУКТУРА ПРЕМА ТЕРИТОРИЈАЛНОЈ ПРИПАДНОСТИ	47
6.4	СТАРОСНА СТРУКТУРА	47
6.5	ОБРАЗОВНА СТРУКТУРА	49
6.6	ДРУШТВЕНО ПОРЕКЛО	50
6.7	СТРУКТУРА ДОМАЋИНСТВА	52
7	<u>ОПЕРАЦИОНАЛИЗАЦИЈА ТЕОРИЈСКОГ ОКВИРА</u>	
	<u>ИСТРАЖИВАЊА</u>	53

8 РАЗВИЈАЊЕ ТЕОРИЈСКО-ХИПОТЕТИЧКОГ ОКВИРА РАЖИВАЊА	55
8.1 Чиниоци који утичу на нивоу глобалног друштвеног	
ТЕМА	55
8.2 УТВРЂИВАЊЕ СПЕЦИФИЧНИХ УЗРОКА РАНЕ ТРАНСИЦИЈЕ	
ДСКОГ СТАНОВНИШТВА НА ПРИМЕРУ КРУШЕВАЧКОГ ПОДРУЧЈА	56
8.2.1 Друштвене промене у Србији и репродукциони обрасци	
на крушевачком подручју	56
8.2.2 Друштвене промене током 19. века	57
8.2.3 Наталитет и фертилитет, основни трендови у 19.	
веку	60
8.3 ДРУШТВЕНО-ЕКОНОМСКЕ ПРОМЕНЕ У УСЛОВИМА	
ИНДУСТРИЈСКИХ ПРОИЗВОДНИХ ОСНОВА, СА УТЕМЕЉЕНИМ ОСНОВАМА	
ЛИБЕРАЛИСТИЧКОГ НАЧИНА ПРОИЗВОДЊЕ ДРУШТВЕНОГ ЖИВОТА	64
8.3.1 Подизање квалитета свакидашњег живота у општини	
које се доказати следећим показатељима: (прва фаза развоја)	66
8.3.2 Наталитет и фертилитет, основни трендови у 20.	
веку	73
8.3.3 Низак квалитет свакидашњег живота 90-их година,	
који је тек почео да се подиже 70-их а да опада половином 80-их	
(друга фаза развоја)	83
8.3.4 Висок степен експлоатације женских потенцијала,	
неповољан положај жена и патријархални режим односа у породици	
и друштву	92
8.3.5 Друштвена и индивидуална свест о родитељству	99
8.3.5.1 Садржај друштвене свести у патријархално-	
традиционалној српској култури	100
8.3.5.2 Садржај друштвене свести у савременим условима	
друштвеног живота и ниског квалитета свакидашњег живота	101
8.3.6 Популациона политика, као неефикасна идеолошка	
свест	102
8.3.7 Детерминисаност родитељства на породичном плану	105
8.3.7.1 Патријархални систем односа у породици	106
8.3.7.2 Систем јединца наследника, као тип породичног	
обрасца у сеоским породицама	107
8.3.7.3 Област одлучивања о родитељству у градским	
породицама:	107

8.3.7.4 Материјални положај породице утиче на одлуку	
родитеља да имају једно односно троје деце	107
8.3.7.5 Материјална добра су изнад сваке вредности, па и	
вредности деце	108
8.3.8 Детерминисаност родитељства на индивидуалном	
плану	108
8.3.8.1 Жене немају доминантну улогу у одлуци о рађању	108
9 СУБЈЕКТИВНИ ФАКТОРИ И РОДИТЕЉСТВО	110
9.1 Однос између полова у оквиру одлучивања о броју деце у	
ПОРОДИЦИ	110
9.2 ПАСИВНА - ФАТАЛИСТИЧКА СТРАТЕГИЈА ОДЛУЧИВАЊА О	
ВЕЛИЧИНИ ПОРОДИЦЕ	115
9.3 МУШКАРАЦ ОДЛУЧУЈЕ	116
9.4 ОБОЈЕ СУ ОДЛУЧИВАЛИ	116
9.5 МОЋ РОЂАЧКЕ ГРУПЕ	118
9.6 ОДЛУКА ЖЕНЕ	119
9.7 ОДЛУЧИВАЊЕ У ПОРОДИЦАМА СА ТРОЈЕ ДЕЦЕ	119
10 УЧЕШЋЕ У ПРОЦЕСУ ОДЛУЧИВАЊА О РАЂАЊУ -	
ОДНОС ПАРТНЕРА И СЕКВЕНЦЕ ОДЛУЧИВАЊА О РАЂАЊУ	123
10.1 Однос мушкарца и жене према зачећу	123
10.2 РЕПРОДУКТИВНА ИСТОРИЈА ИСПИТАНИЦА	126
10.3 ВРСТА КОНТРАЦЕПТИВНИХ СРЕДСТАВА И МЕТОДА КОЈЕ СУ	
ИСПИТАНИЦИ ПРИМЕЊИВАЛИ	129
10.4 Однос партнера према трудноћи	135
10.5 Однос партнера и порођај	140
11 РАЗМАЦИ ИЗМЕЂУ ПОРОЂАЈА И ВАНБРАЧНИ	
ОДНОСИ	146
12 ИНДИВИДУАЛНА СВЕШТ И РОДИТЕЉСТВО	
ВРЕДНОСНА ОРИЈЕНТАЦИЈА РОДИТЕЉА	149
12.1 МОТИВАЦИЈА ЗА РОДИТЕЉСТВО	149
12.2 МОТИВИСАНОСТ ЗА РОДИТЕЉСТВО ИСПИТАНИКА СА ДЕЦОМ	150
12.3 МОТИВИСАНОСТ МАЈКИ	151
12.4 МОТИВАЦИЈА ОЧЕВА	153
12.5 МОТИВАЦИЈА ЗА РОДИТЕЉСТВО ПРЕМА ШКОЛСКОЈ СПРЕМИ	
ИСПИТАНИКА	155
12.6 РЕД РОЂЕЊА ДЕТЕТА И МОТИВАЦИЈА ЗА РОДИТЕЉСТВО	155
12.7 МОТИВИСАНОСТ ЗА РОДИТЕЉСТВО ИСПИТАНИКА БЕЗ ДЕЦЕ	157
12.8 НОРМЕ О БРОЈУ ДЕЦЕ	159
12.9 НЕ/ЗАДОВОЉСТВО МАЈКИ	163
12.10 НЕ/ЗАДОВОЉСТВО ОЧЕВА	164

13	ОБЈЕКТИВНИ ФАКТОРИ И РОДИТЕЉСТВО	167
13.1	МАТЕРИЈАЛНИ УСЛОВИ ЖИВОТА И РОДИТЕЉСТВО	167
13.2	МАТЕРИЈАЛНИ СТАНДАРД ПОРОДИЦЕ	168
13.2.1	Индекс материјалног стандарда породице	170
13.2.1.1	Просечни приходи	176
13.2.1.2	Допунски извори прихода	180
13.2.1.3	Уштеђевине	182
13.2.1.4	Финансијска ситуација на почетку брака и данашње стање	183
13.3	СТАМБЕНИ СТАНДАРД ПОРОДИЦЕ	184
13.3.1	Стамбени положај породице	186
13.3.2	Опремљеност домаћинства	189
13.3.3	Стамбена историја породица према броју деце	193
13.3.4	Квалитет становања према расположивој стамбеној површини на једну особу	198
13.3.5	Квалитет становања у сеоским и у градским породицама	199
13.3.6	ПРИЛОГ ТАБЕЛА	206
14	ПАРТНЕРСКИ ОДНОСИ У ПОРОДИЦИ И РОДИТЕЉСТВО	211
14.1	РАЗЛИЧИТО ТРОШЕЊЕ ВРЕМЕНА РОДИТЕЉА	224
14.1.1	Користићење времена у току једног дана, према броју деце у породици	226
14.1.2	Време које мајке проводе радећи за породицу, према занимању и броју деце	230
15	ОЦЕНА ТИПОВА ОДЛУКА О РОДИТЕЉСТВУ - ПЛАНИРАЊЕ РОДИТЕЉСТВА	242
15.1	ПРИМЕРИ ПЛАНИРАНИХ ОДЛУКА	249
15.2	ПРИМЕРИ НЕПЛАНИРАНИХ ИЛИ СЛУЧАЈНИХ ОДЛУКА	250
15.3	ПРИМЕРИ ПРИСИЛНИХ НЕ/ОДЛУКА	251
15.4	ПРИМЕРИ ПАСИВНИХ ОДЛУКА	252
15.5	ПРИМЕРИ РУТИНСКИХ ОДЛУКА	252
16	ЛИТЕРАТУРА	1

1 ПРЕДГОВОР

Књига која се налази пред читаоцем представља прерађену верзију моје докторске дисертације под насловом "Планирање родитељства у савременој породици. Истраживање породица са једним дететом и породица са троје деце у Крушевцу и околини", одбрањене на Одељењу за социологију Филозофског факултета у Београду, ратне 1999. године.

Истраживање репродуктивне праксе је спроведено на крушевачком подручју, на једном од локалитета у Централној Србији, те стога може да пружи релевантне одговоре о рађању који се могу уопштити за највећи део територије Србије. Такође, истраживање репродуктивне праксе у овом раду је и временски лоцирано, пратећи репродуктивне обрасце током 19. века као и током данашњих дана.

Несређене околности у држави, па у вези с њима и у нашим приватним животима, прилично су одужиле рад на овој студији, али је нису учиниле мање актуелном. Напротив, проблеми који су у њој обрађени покренули су нове циљеве и намере, изродили нове идеје у области рађања, унутар породичних односа и подсистема родитељи - деца, као и положаја жене у друштву и у породици, чија је актуелност повећана и условљена општим сазнањем да је ниска родност наш највећи проблем, који води колективном српском самоубиству и постепеном нестајању српског народа са ових простора. Услед тога, никада није било важније покушати сагледати из различитих углова: на којим основама је почео и са каквим последицама се одвијао процес ране транзиције становништва на нашим просторима. Такође, моја ранија и садашња истраживања омогућила су да се на ову сложену појаву баци ново светло, нарочито из угла промена породичног вредносног система и положаја жене у друштву и у породици.

Студија је резултат неколико истраживачких настојања. Једно од њих је производ мога интересовања да откријем, забележим и објасним основне узроке ране транзиције српског становништва, односно ниске родности и малог броја деце у породици, као и намера да предложим низ мера и активности за превазилажење те појаве.

Опште мишљење недвосмислено указује да, када су односи полова у питању, сваким даном све су већа достигнућа еманципације жена. Жене су заиста данас више образоване него раније, све их је више запослено изван